

OLAJOS ISTVÁN
A magyar sinológia nagyjainak nyomában

Művészet, vallás, kultúra. Sinológiai tanulmányok Miklós Pál emlékére.
Szerkesztette: Csibra Zsuzsanna. Konfuciusz Könyvtár 3.
Budapest, ELTE Konfuciusz Intézet, 2019, 224 oldal

Kínai bölcsélet és művészet. Tanulmányok Tőkei Ferenc emlékére.
Szerkesztette: Hamar Imre – Takó Ferenc. Konfuciusz Könyvtár 4.
Budapest, ELTE Konfuciusz Intézet, 2020, 320 oldal

A jelen recenzió tárgya két tanulmánykötet, amelyeket témájuk és felépítésük hasonló tulajdonságai kötnek össze. Ez nem csupán abban nyilvánul meg, hogy mindkét kötet a Konfuciusz Könyvtár sorozat gondozásában jelent meg, illetve hogy mindkettő számos tanulmányt tartalmaz, hanem ami talán a leglényegesebb, hogy a magyar sinológia egy-egy jeles alakjának, Miklós Pálnak és Tőkei Ferencnek állítanak emléket. Ez a recenzió a megjelenésük sorrendjében: előbb Miklós Pál, majd Tőkei Ferenc emlékkötetét ismerteti.

A *Művészet, vallás, kultúra. Sinológiai tanulmányok Miklós Pál emlékére* című kötet tanulmányai a 2017. november 25-én megrendezett „Tus és ecset” Miklós Pál-emlékkonferencia nyomán készültek. A konferencia a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kínai Tanszékének és a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeumnak a szervezésében zajlott le. A tanulmánykötet a Konfuciusz Könyvtár sorozat harmadik részeként jelent meg, szerkesztését Csibra Zsuzsanna végezte. A tizenhárom tudományos munkát közlő műben megtalálható Miklós Pál műveinek bibliográfiája, illetve a Resumé fejezetben a kötetben szereplő tanulmányok magyar és angol nyelvű absztraktjai is. Az egyes tanulmányok szerzői gazdag témaválasztásukkal adóznak Miklós emlékének, akinek munkássága ugyancsak kiterjedt a kínai kultúra és művészet megannyi területére.

Sári László „*Lobog a hajunk, Pali*”. *Miklós Pál, a tudományok és művészetek. Egy nagy tudós emberi alakjáról* című írásában arra a kérdésre keresi választ, hogy milyen ember is lehetett Miklós Pál, aki munkásságában a tudományos és művészi látásmódot is egyaránt alkalmazta. Bemutatja, hogyan kalauzolta Miklós a nyugati érdeklődőt a keleti világ szokatlan jelenségei között, ismerteti

a *chan* 禪 szerzetesek és gondolkodásmód Miklós Pálra gyakorolt hatását és Hérakleitosz (i. e. 535 – i. e. 475) gondolataival való hasonlóságát. A mű végén pedig kiderül: Miklós Pál olyan ember volt, akinek egész élete maga volt az egyszerűség. Olyan ember, aki bár rendkívül sikeres volt, de sikereiről nem vett tudomást. És olyan ember, akinek „a köznapi élet maga volt az út” (16).

Fajcsák Györgyi *Ecsetek erdeje. Miklós Pál és a kínai festészet kapcsolata az 1950-es években* című munkájában két témakört jár körbe: (1) hogyan fordult Miklós érdeklődése a művészettörténet és a festészet felé, illetve (2) milyen kapcsolat fűzte a kortárs kínai művészethez. Munkájában Fajcsák nagy részletességgel vizsgálja az 1951–1954-ig tartó időszakot, amelyet Miklós Pál Kínában töltött. Bepillantást nyerhetünk a sinológus Kínával és ottani tanulmányaival kapcsolatos gondolataiba, terepmunkaélményeibe, kutatásának előrehaladásába. Megtudjuk, hogy Miklós a nyitottabb légkör igénye miatt és a jövőbeni hasznosíthatóság céljából fordult a képzőművészetek tanulmányozása felé, és kutatómunkái, majd interjúi során került közel a kortárs kínai művészethez.

Hamar Imre *A dunhuangi, hatagarú elefánton ülő Samantabhadra ábrázolásán fellelhető indiai és közép-ázsiai hatások* című munkájában a mahájána buddhizmus egyik legnépszerűbb bódhiszattvájának, Samantabhadrának a hátsóállatával, a hatagarú, fehér elefánttal foglalkozik. Hamar először bizonyítja, hogy a hatagarú elefánt motívuma már a Rigvédában is megjelenik Indra isten hordozójaként. Ezután amellettt érvel, hogy ezen ábrázolásmód rendkívüli összetettsége közép-ázsiai jegyeket is magán visel, mivel ezen a területen nagy hagyománya volt a vizuális meditációnak, amelyet a kontemplációs szútrák jelenléte is alátámaszt.

Pap Melinda *Énünk és a világ. A Tang-kori tiantai filozófia tükrében* című munkájában *A gyémántpenge (Jin'gang bei 金剛鉞)* című értekezés segítségével mutatja be, hogy hogyan értelmezte újra a *tiantai* 天台 iskola a buddhizmus bizonyos alapfogalmait. Pap az eredeti fogalmakat a *tiantai* értekezésből vett példákkal állítja szembe, és dolgozza fel a személyes „én”, az egyetemes „én” és a tudat, valamint a buddhatermészet és az abszolút tudat fogalmainak témakörében. Bár a fogalmak valóban új jelentéstartalommal töltődtek fel, Pap Melinda felhívja a figyelmet arra, hogy a *tiantai* mesterek írásaikban látszólag igyekeztek hüek maradni az indiai örökséghez.

Kósa Gábor *Yijing 義淨 (635–713) és a szumátrai buddhizmus* című írásában a híres buddhista zarándok, Yijing írásain keresztül ad képet a VII. századi szumátrai buddhista kultúráról. A mű első részében röviden bemutatja Yijing életét és legfontosabb műveit. Ezt követően felvázolja Yijing szumátrai utazásait, majd az indiaitól eltérő helyi buddhista szokásokról és más híres szumátrai zarándokokról kapunk leírást. Kiemeli, hogy bár Szumátra periférikus terület-

nek tűnik a buddhizmus centrumaihoz képest, talán fontosabb szerepet játszott, mint azt elsőre gondolnánk.

Mecsi Beatrix *Bodhidharma és az arhatok. Mintaképek és modellek a kelet-ázsiai buddhista művészetben* című munkájában korábbi szakdolgozatát gondolja újra művészettörténeti szemmel. A dolgozatnak Miklós Pál volt a témavezetője. Az írásban Bodhidharma ábrázolásának eredetét és ismertetőjegyeit kutatja fel. Vizsgálatában áttekinti a Bodhidharma és az arhatok közötti hasonlóságokat, a Kōzanji 高山寺 és Kanchi-in 觀智院 templomokban található Bodhidharma-ábrázolásokat, valamint kitér a *chan* buddhizmus és az arhatok közötti viszonyra is. Szoros kapcsolatot fedez fel Bodhidharma és az arhatok ábrázolása között, és ebből arra következtet, hogy az előbbi a csoportos arhatábrázolásokból alakulhatott ki. Ugyanakkor nem zárja ki azt sem, hogy Bodhidharma már a kezdetektől fogva az arhatok csoportjának tagja lett volna.

Kalmár Éva *Gyémántpatak kisasszony, avagy hagyományos kínai színmű európai színpadon* című írásában a *Gyémántpatak kisasszony* 1930-as évekbeli nyugati és magyarországi sikeréből kiindulva vizsgálja meg a hagyományos kínai színházi társulatok pozitív fogadtatásának a lehetséges okait. Ezt követően kitér a kínai színműirodalom nyugati világban történő bemutatásának a lehetőségeire. A siker titkaként a tökéletes előadásmódot határozza meg, és felhívja a figyelmet egy különös jelenségre. Bár a kínai színjátszás szabadabb játéktílusával alapjaiban változtatta meg a nyugati színjátszás „dobozszínház” jellegét, maguk a kínai színművek mégis rendkívül ritkán kerülnek bemutatásra a kínaiul értő világon kívül.

Juhász Ottó *Klasszikus kínai versek magyarul (Miklós Pál emlékére)* című munkájában a klasszikus kínai versek magyarra fordításának a lehetőségeit vizsgálja Kosztolányi Dezső és Szabó Lőrinc egy-egy munkáján keresztül. Mielőtt rátérne a konkrét példákra, Juhász értelmezi a fordítás fogalmát, és bemutatja a kínai nyelv műfordításának a nehézségeit, amelyek a civilizációs különbözőségeken és a kínai nyelv alapvető jellegének eltérésében nyilvánulnak meg. Ezután szemlélteti a műfordítás két jellemző típusát: Kosztolányi a *translator aestheticus* nézőpontot képviseli, és inkább szép magyar verseket alkot, amíg Szabó Lőrinc munkájában a *translator doctus* is megjelenik, tehát fordításaiban a szépség mellett a filológiai hűség is szerepet kap.

Csibra Zsuzsanna „*Tus és ecset*”. *Esztétikum és misztikum a Song-kori youji irodalomban* című írásában betekintést nyújt az útleírás (*youji* 遊記) műfajának fejlődésébe és virágzásába. Ismerteti a *youji* prózai műfaj jellegzetességeit, amelyek leginkább a vizuális erő benyomásokon keresztüli leírásában jelennek meg. Ezt követően különböző szerzőkön keresztül szemlélteti a műfaj fejlődését a Song-kori 宋朝 (960–1127) fénykorig, ahol egy újabb sajátossággal gazdagodnak a *youji* jellemzői. Az írástudó hivatalnokok olyan helyekről készítenek

útleírást, amelyeket korábbi költőóriások is bejártak és az ő lírai alkotásaikra a *youji* művek prózai eszközeivel reflektálnak.

Horváth Janisz *Zhao Mengfu távolságokat átívelő művészete* című munkájában a Déli-Song-dinasztia 南宋 (1127–1279) területén született művész hivatalnok, Zhao Mengfu 趙孟頫 (1254–1322) életútjáról és stílusának fejlődéséről nyújt áttekintést. Horváth kiemeli, hogy Zhao Mengfu kezdetben nem kívánt az idegen, Yuan-udvar 元朝 (1271–1368) szolgálatába állni, de végül hátrahagyta a letargikus írástudó szerepét, és újult szellemi erővel kutatta a klasszikus és korabeli művészetet. E folyamat révén sikerült túllépnie az északi és a déli irányzatok esztétikai különbségein, és a kettőt ötvözve stílusa még energikusabb, ugyanakkor lágyabb és méltóságteljesebb lett. Munkásságával mintegy „felrázta” a korabeli írástudókat. Horváth olyan személyt állít elénk, aki a gyakorlás, a megismerés és az elfogadás útján képes áthidalni az egymásnak feszülő különbségeket.

Salát Gergely *Paimaihui a Múzeum körülton. A kínai műkereskedelem felemelkedése* című írásában elemzi a globális műkincspiac helyzetét, és négy tényezőt emel ki, amelyek az elmúlt tíz évben a kínai műkincs-kereskedelmet a semmiből a globális műkincspiac árverési forgalmának első helyére repítették: (1) a hagyományt, amely a műkereskedelem mennyiségi alapjait rakta le, (2) az életvitelt, amely művészi ambíciókkal rendelkező embereknek tanulási lehetőséget biztosít, (3) az államot, amely pénzeli a művészeti infrastruktúrát, (4) és a pénzt, amely életre hívta az erős középosztályt és elitréteget. Salát kitér arra is, hogy ez a jelenség nem egyfajta buborék, a kínai műkincspiacei részese-dés stabilan a globális piac egyharmadát teszi ki.

Kiss Mónika *Fugen Enmei kínai eredete. Két indiai mester; két hagyomány?* című írásában Fugen Enmei, azaz Élethosszabbító Samantabhadra bódhiszattva 普賢延命菩薩 eredetével kapcsolatos hagyományoknak jár utána. Az egyik hagyomány Amoghavajrához (705–774) kötődik, aki a Fugen Enmei alakjáról szóló munkák fordítását végezte, a másik pedig Kūkai-hoz 空海 (774–835) kapcsolódik, aki az ezoterikus központnak számító Qinglong templomba 青龍寺 zárandokolt el. Bár mindkét hagyomány központi alakja Fugen Enmei, Kiss bebizonyítja, hogy a két hagyományt a IX. századi Tang Kínából örökölték tovább, ráadásul két különböző formában, ugyanis a Qinglong templom hagyománya eltér a másik két ezoterikus templom, Daxingshansi 大興善寺 és Jin’gesi 金閣寺 hagyományaitól.

Jónás Dávid *A jógácsára buddhizmus kialakulása és a „csak-tudat” tantétel* című írásában ismerteti a jógácsára irányzat kialakulását, legfontosabb mestereit, majd részletesen tárgyalja az irányzat új gondolatait. Ezek legfontosabb tanítása, hogy csupán a tudati észlelés illuzórikus kivetülése létezik. Ugyanakkor Jónás arra is rámutat, hogy a jógácsára „csak-tudat” filozófiája nem szolipszista eszméket közvetít, hiszen azt vallja, hogy minden élőlény saját tudattal rendelkezik.

A jelen recenzió másik tárgya, a *Kínai bölcelet és művészet. Tanulmányok Tőkei Ferenc emlékére* című, Tőkei Ferenc születésének 90. és halálának 20. évfordulóján kiadott kötet, amely annak a rendkívül gazdag életműnek állít emléket, amelyet Tőkei az utókorra hagyományozott. A tanulmánykötetet Hamar Imre és Takó Ferenc szerkesztette. A nyolc tudományos írást közlő kiadvány a Konfuciusz Könyvtár sorozat negyedik része, megjelenését a Magyar Kína-kutatásért Alapítvány támogatta. A kötet végén megtalálhatók az egyes tanulmányok angol nyelvű absztraktjai és a kötet szerzőinek rövid, tudományos életrajza.

A kötet sajátossága, hogy tartalmában igyekszik visszaadni azt a tematikus sokszínűséget, amely Tőkei Ferenc kutatói és fordítói munkásságát jellemezte. Az előbbin belül a kötet két témát emel ki: az ókori filozófiát, illetve annak utóéletét (Várnai András, Kósa Gábor és Takó Ferenc munkái) és a középkori buddhizmust (Hamar Imre és Pap Melinda tanulmányai), harmadik egységként pedig a fordítói munkásságához kapcsolódóan olvashatók tanulmányok (Csibra Zsuzsanna, Nyirádi Blanka és Tokaji Zsolt írásai).

Tőkei életpályáját nem csak az egyes szerzők munkáin keresztül látjuk kibontakozni, hiszen a mű elején (XV–XVIII) Tőkei saját szavain keresztül elevenedik meg a szemünk előtt az a folyamat, amelynek során felébredt benne a kínai kultúra iránti érdeklődés, és amely folyamat végén a hazai sinológia megkerülhetetlen alakjává vált. „Sinológiai pályámról” című tudományos önéletrajzában őszintén vall a kínai színjátszás és epika iránti vonzalmáról, filozófiai érdeklődéséről, szerkesztői tevékenységéről és a változatos művek fordításának a szépségéről. Ez a rövid bemutatkozás nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az olvasó még mélyebben tudjon azonosulni a kötet szellemiségével és sokszínűségével.

Várnai András *Xunzi – a neveknek megfeleltetett rendbetétel (zhengming 正名 „egyenest nevek”): hatalmi rendszer és kormányzati feladat* című tanulmánya Xunzi 荀子 (i. e. 310 – i. e. 238) művét értelmezve a konfuciánus bölcelet egyik alapfogalmának (*zhengming*) szemantikai dimenzióival és a hatalmi struktúrában betöltött szerepével foglalkozik. A fogalom gyakori félreértettsége és félreértelmezése miatt a szerző tanulmánya első részében a *zhengming* különböző fordítási lehetőségeit vizsgálja, és cáfolja azt az általános tévképzetet, hogy a kínai és a nyugati névadás koncepciója hasonlóan tekinthető. Ezután Várnai a *Xunzi Zhengming* fejezetének különböző nyelveken született fordításait és értelmezéseit veszi górcső alá. Megállapítja, hogy a neveknek megfeleltetett rendbetételről szóló passzus fordításakor éppen a nevek megfelelő használatának (fordításának) problematikájába ütköznek a kutatók. A tanulmány utolsó részében képet kapunk a *zhengming* kormányzásra gyakorolt hatásáról, amelynek eredménye, hogy a nép megérti az uralkodó szándékát, és vezethető,

egyesíthető lesz. Xunzi ezt a célt a nevek konvenció alapján való létrejöttével és a tanítás hasznosíthatóságának a megelégsével kívánta elérni.

Kósa Gábor *Mo Di, Arthur Waley és a szülőtisztelet. A konfuciánus és a motista megközelítés a Keleti Zhou-korban* című írásában Waley szülőtisztelettel (*xiao* 孝) kapcsolatos elméletének továbbélését vizsgálja a későbbi korok kutatásaiban. Waley 1938-as elmélete szerint a szülőtisztelet eredetileg az elhunyt ősöknek bemutatott áldozatot jelentette, és a *Beszélgések és mondások* (*Lunyu* 論語) I–II. fejezete azért foglalkozik többet a szülőtisztelet fogalmával, mert később, a konfuciánusok és a motisták szülőtiszteletről szóló vitáinak időszakában született. Kósa viszont a forráselemzések után arra a következtetésre jut, hogy (1) bár az I. és a II. fejezet valóban később keletkezett a többinél, de a szülőtisztelet tárgyaló további fejezetek is későbbiek, így nincs jele fokozatosan fejlődő *xiao*-koncepciónak. (2) A konfuciánusok és motisták vitái nem túl hevesek (legalábbis a szülőtisztelettel kapcsolatban). (3) Végül pedig a *Mozi*-ben a szülőtisztelet nem foglal el kitüntetett szerepet, de a számos motista erény egyike. Kósa szerint Waley a későbbi idők alapján értékelte fel a *xiao* fogalmának jelentőségét, és a két bölcséleti irányzat más területeket érintő vitáit terjesztette ki a szülőtisztelet fogalmára.

Takó Ferenc *Japán „feudalizmus” és kínai bölcsélet. Ogyū Sorai, Fukuzawa Yukichi, Maruyama Masao és a fengjian/hōken* 封建 című munkájában Japán három nagy gondolkodójának reflexióit vizsgálja a Tokugawa-korról (1603–1868). Írásában kiemeli, hogy a *hōken* fogalma nem feleltethető meg a nyugati értelemben vett feudalizmus jelentésének. A reflexiók vizsgálatakor pedig paradox folyamatra bukkan: Ogyū Sorai 荻生 徂徠 (1666–1728) a Tokugawa-korban a konfucianizmus eszmeiségével próbálja hitelesíteni a konfuciánus (centralizált) társadalomképpel ellentétes (decentralizált) bakufu-rendszert, Fukuzawa Yukichi 福澤 諭吉 (1835–1901) a Meiji-korszakban (1868–1912) pedig a szuverenitás érdekében a konfuciánus eszméket és a *hōkent* kritizálva éppen a centralizált kormány létrejöttét segíti elő. Maruyama Masao 丸山 眞男 (1914–1996) mindkettejük tevékenységét sajátosan, Hegel és Marx dialektikus történelemszemléletén keresztül értelmezi.

Hamar Imre *Szamanthadra vizualizációs szútra* című írásának célja Tőkei *Kínai buddhista filozófia* című munkájának folytatása egy szútrafordítással. A szútra eredeti szerzője Dharmamitra (曇摩蜜多/曇無蜜多, 356–442), címe pedig *A Buddha által elmondott szútra Szamanthadra vizualizációjának gyakorlatáról* (*Fo shuo guan Puxian pusa xingfa jing* 佛說觀普賢菩薩行法經). Hamar műve szerkezetében követi a Tőkei által kedvelt kétnyelvű formát, azaz a magyar fordítás mellé az eredeti kínai szöveg is bekerül. Hamar bevezetőjében megállapítja, hogy nagy valószínűséggel apokrif, illetve hibrid szútráról van szó, amelynek feltételezhetően volt egy kezdetleges indiai változata. Erre

épülhettek rá a belső-ázsiai vizualizációs technikák, az észak-kínai bűnbánatgyakorlatok és a dél-kínai *madhjamaka* tanítások. Utóbbi hatása Hamar szerint a szútra legérdekesebb része, a bűnt az üresség viszonyában definiáló passzus. Ezután következik a fordítás, amelyet a szerző a könnyebb értelmezhetőség kedvéért részekre bontott, és címekkel látott el.

Pap Melinda *Kínai buddhista filozófia a Tang-korban. Zhanran és a tiantai iskola reneszánsza* című munkájában szintén fordítást közöl. A mű eredetije Zhanran 湛然 (711–782) *A gyémántpenge (Jin'gang bei 金剛鐮)* című értekezése. Pap célja, hogy bemutassa Zhanran legkiforrottabb filozófiai érveléseit tartalmazó művét, amellyel a *tiantai* iskola (*tiantaizong* 天台宗) a buddhai tanítások egyetlen legitim örököseként kívánt fellépni. Pap írása szerkezetében szintén Tőkeit követi: a mű elején röviden, de átfogóan ismerteti a *tiantai* iskola és Zhanran munkásságának legfontosabb mondandóit, amelyet a *A gyémántpenge* fordítása követ. Pap munkája így egyrészt szinte közvetlen folytatása Tőkei *Kínai buddhista filozófia* fejezetének *tiantai* iskolát tárgyaló passzusának, másrészt világos és érthető fordításával méltán lép Tőkei fordítói tevékenységének a nyomdokába. A tanulmány *A gyémántpenge* című munka első teljes, magyar nyelvű fordítása.

Csibra Zsuzsanna *Pu Songling Fang Wenshu című történetének dramaturgiai elemei* című írásában olyan irodalmi eszközök és megoldások után kutat, amelyekkel a prózai elbeszélések gazdagodtak a drámairodalom hatására. Teszi mindezt Pu Songlingnek 蒲松齡 (1640–1715) egy kevésbé ismert elbeszélésén keresztül. A tanulmány elején felvázolja a színpadi művek dramaturgiájának és témaválasztásának a fejlődését és legfontosabb jellemzőit a XVII. századig. Ezután rátér Pu Songling kritikus stílusának és a *Fang Wenshu*-nak a bemutatására. Csibra a történet kifejtésével párhuzamosan bontja ki a prózába szőtt dramaturgiai elemeket és jelentőségüket, amelyek a szereplők találkozásait és konfliktusait megjelenítő dialógusok listázásában csúcsosodnak ki. A műről alkotott véleménye, hogy a *Fang Wenshu* kiemelkedik a *Liaozhai zhiyi* 聊齋誌異 többi története közül, mivel a korabeli prózairodalom kiteljesedése érhető tetten benne.

Nyirádi Blanka *Tőkei Ferenc Lu Xunje* című munkájában Lu Xun 魯迅 (1881–1936) életművének két „elhanyagolt” írása (*Vadfüvek*, *Yecao* 野草, 1927; *Régi mesék mai szemmel*, *Gushi xinbian* 故事新編, 1935) jelenik meg. A tanulmányban Nyirádi nem csupán Lu Xun munkásságával foglalkozik, hanem elemzéseibe aktívan bevonja Tőkei véleményét is. Sőt a tanulmány elején részletesen ír azokról a tényezőkről, amelyek felkelthették Tőkei Lu Xun iránti érdeklődését. Nyirádi ezután tér csak rá a *Vadfüvek* és a *Régi mesék mai szemmel* elemzésére. Aprólékos vizsgálatok után kapcsolja össze az egyes műveket Lu Xun életének egy-egy fontos mozzanatával, illetve Kína történelmének és kultúrájájá-

nak egy-egy fontos eseményével. Írásából kiderül, hogy ezek a művek Lu Xun tudatos életműépítésének a szerves darabjai. Az epikához történő odafordulás (*Vadfüvek*) egyfajta életszemléletbeli változás eredménye. A szatirikus elbeszélésekben (*Régi mesék...*) pedig már megjelenik a fantasztikum, de nem marad el belőlük a rideg realitás sem, csupán a politikai nyomás miatt kellett ez utóbbit jobban elrejteni.

Tokaji Zsolt *Vincze Lajos kínai tematikájú könyvillusztrátori munkássága 1959 és 1962 között* című írását Vincze grafikus, festőművész életútja egy meghatározó időszakának szenteli, amikor is Tőkei Ferencsel való közös munkája révén elismert keleti stílusú illusztrátorrá vált. A tanulmány első része végigköveti Vincze katonaéletét és művészi fejlődését, valamint az 1956-os félreállítását is, amely végül közvetetten a Tőkeivel való gyümölcsöző együttműködéshez vezetett (erről a tanulmány második felében van szó). Ebben az írásban Tokaji Vincze Lajosnak állít emléket, de tiszteleg a kiemelkedő esztétikai érzékkel rendelkező és a félreállított alkotóknak munkát adó szerkesztő, Tőkei Ferenc előtt is.

Összegezve, a két tanulmánykötet munkái mind tisztelettel adóznak Miklós Pál és Tőkei Ferenc életpályája előtt. A Miklós Pál-kötet szerzőinek témái igyekeznek visszaadni azt a fajta széles és átfogó látásmódot, amely a sinológus munkásságát jellemezte. A Tőkei Ferenc-kötet szerzői pedig Tőkei egy-egy érdeklődési körével vagy munkásságának valamely aspektusával kapcsolatos témát járnak körbe, illetve fűznek hozzá ezekhez valamilyen új mondanivalót. Megmutatják, hogyan élt tovább és gazdagodott a szakmai élet a magyar sinológia e két jeles alakjának munkássága óta. Ennélfogva a kötetek mind a szakmabelieknek, mind a tágabb értelemben vett érdeklődőknek hasznos olvasmányul szolgálhatnak.